

Motion

1980/81:2218

av Lars Werner m. fl.

med anledning av proposition 1980/81:205 om förenklade statliga regler inom barnomsorgen

Med proposition 1980/81:205 vill regeringen undandra mellan 200 och 300 milj. kr. i statsbidrag från kommunerna. Man försöker utdela ett förödande slag mot utbyggnaden av barnomsorgen. Man frånhänder sig allt ansvar för den framtida utvecklingen av kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen.

Vänsterpartiet kommunisterna yrkar i denna motion avslag på regeringens förslag till nytt statsbidragssystem för barnomsorgen och avvisar bestämt den totala ansvarslöshet som präglar propositionen. Som en av den nya center-folkpartiregeringens första åtgärder framstår propositionen som ett intressant aktstycke. Den visar hur dessa partier gjort en fullständig omsvängning i barnomsorgsfrågan. Visserligen deklarerar man fortfarande behovet av en god kommunal barnomsorg, men denna deklaration berövas allt sitt innehåll av de förslag man ställer.

Utbyggnaden av barnomsorgen

I inledningen till propositionen konstaterar man att det alltså råder en mycket stor brist på platser i både daghem och fritidshem. Man tvingas också vidgå att den målsättning för utbyggnaden som antogs av riksdagen år 1976 inte kommer att uppfyllas. Vid utgången av år 1981 kommer det att av de 100 000 platserna i daghem och 50 000 platserna i fritidshem saknas 17 000 resp. 14 000 platser. Man försöker hävda att denna brist har kompensrats av en viss satsning på familjedaghem. 1976 års beslut omfattade emellertid inte familjedaghemmen. En rimlig utgångspunkt för propositionen borde ha varit dels hur 1976 års beslut skall uppfyllas, dels hur och i vilken omfattning utbyggnaden i fortsättningen skall bedrivas. Några sådana ambitioner finns emellertid inte. Tvärtom tyder allt på att vad regeringen vill åstadkomma är ett tvärt stopp för all vidare utbyggnad av såväl daghem som fritidshem.

Vad är det då som har hänt sedan 1976 och som förklarar den uppkomna oviljan att satsa på samhällets barnomsorg? Det som har hänt är att utvecklingen mot ett minskat behov av arbetskraft har fortsatt och förstärkts. Återigen visar det sig att utbyggnaden av barnomsorgen underkastas konjunkturutvecklingen. När behovet av kvinnorna på arbetsmarknaden minskar, sjunker utbyggnadstakten dramatiskt. Borgerlighetens agenter kryper fram ur sina hålor och sprider sitt gift i dagspress, kolorerad veckopress och tidskrifter. Deras uppgift är att förklara för kvinnorna att deras plats är i hemmet hos barnen och att det är egoistiskt av dem att vilja gå

ut i arbetslivet. Man försöker sprida uppfattningen att daghemmen inte är bra för barnen. Man anstränger sig också från de borgerliga partiernas sida att få rätt på den punkten. Om regeringen nu lyckas genomdriva sin nedrustning av barnomsorgen, får vi en sänkt standard, och barnomsorgen blir inte längre den goda form för tillsyn som den kan vara.

Vänsterpartiet kommunisterna hävdar att alla barn i åldrarna upp till tolv år måste garanteras en plats i samhällets barnomsorg: för förskolebarnen i daghem och för skolbarnen i fritidshem. medan familjedaghemmen endast bör utgöra ett nödvändigt komplement under utbyggnadsperioden och därefter endast för ett begränsat antal barn där speciella problem gör daghems- eller fritidshemsvistelse olämplig.

Vår inställning till utbyggnaden av barnomsorgen grundar sig framför allt på två förhållanden. Tillgången till daghem och fritidshem är en förutsättning för kvinnornas deltagande i arbetslivet och är därmed en jämställdhetsfråga av första rang. Daghem och fritidshem är också den bästa tillsynsformen om man ser till barnens behov av trygghet, social samvaro och kontinuitet. Dessutom ger dessa institutioner, under förutsättning att det finns välutbildad personal och en klar målinriktning för verksamheten, unika möjligheter att redan från mycket tidig ålder bibringa barnen värdefulla kunskaper och erfarenheter.

I propositionen framförs åtskilliga ståndpunkter och resonemang som skarpt måste kritiseras. Vi kommer här att ta upp dem avsnitt för avsnitt och klargöra vpk:s syn på frågorna.

Man hävdar att den förändrade situationen på arbetsmarknaden, främst det förhållandet att ett visst antal utnyttjar möjligheten till arbetstidsförkortning för småbarnsföräldrar samt att antalet deltidssamarbetande vuxit mycket kraftigt under senare år, utgör skäl för en anpassning av barnomsorgens verksamhetsformer. Det är oklart vad man menar med detta, men det är rimligt att anta att man bl. a. avser att barn på daghem i ökad utsträckning skall dela på platserna, dvs. att två barn till deltidssamarbetande föräldrar vistas på daghemmet olika tider. Samtidigt framhäver man i propositionen vikten av kontinuitet i daghemsverksamheten och bortser då från att när deltidssamarbetande går om varandra, blir det omöjligt att upprätthålla någon sådan kontinuitet.

Det finns emellertid andra, kanske ännu viktigare anmärkningar mot att anpassa daghemsverksamheten till det ökade deltidssamarbetet. Ett viktigt skäl till denna ökning är nämligen bristen på platser inom barnomsorgen. På grund av att en tillfredsställande lösning på barntillsynsproblemet inte kan åstadkommas tvingas i dag många att arbeta deltid som egentligen önskar arbeta heltid. Om barnomsorgen anpassas till detta ökade deltidssamarbete, kommer det också att ha en konserverande effekt på deltidssamarbetet.

De borgerliga partierna ser utvecklingen av deltidssamarbetet som positiv, och man berömmar sig också av att ha genomfört arbetstidsförkortningen för småbarnsföräldrar. Man blundar då för det faktum att deltidssamarbetet ur jämställdhetssynpunkt är helt oacceptabelt, vilket bl. a. visas av att mer än

90 % av de deltidssamarbetande är kvinnor. Den omedelbara effekten är att hundratusentals kvinnor förvärvsarbetar regelbundet, utan att ändå uppnå ekonomiskt oberoende. Motiven för arbetstidsförkortningen för småbarnsföräldrar har varit att ge mer tid för samvaro mellan barn och föräldrar och att förkorta vistelsetiderna inom barnomsorgen. Problemet är emellertid att stora grupper föräldrar inte kan eller har mycket svårt att utnyttja denna rätt. Vpk har i olika sammanhang förespråkat en successiv övergång till sex timmars arbetsdag för alla, dvs. även för dem som inte är småbarnsföräldrar. Det skulle innebära ökade möjligheter till samvaro mellan föräldrar och barn och minska vistelsetiderna inom barnomsorgen, och till skillnad från de borgerliga partiernas reformer skulle det komma att gälla alla. Dessutom skulle det medföra en kraftig minskning av det diskriminerande deltidssamarbetet.

Kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen

Kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen behandlas i propositionen på ett mycket lättvindigt och svepande sätt. Man för några ytterst allmänna och opreciserade resonemang om samarbete, personalsammansättning och barnens sociala situation och stjälp sedan hela ansvaret i knäet på kommunerna. Man säger också: "Kvalitetsdebatten under senare år har emellertid främst gällt barngruppernas storlek, antalet anställda per barngrupp och personalens utbildning. En orsak till att just dessa frågor tagits upp i debatten är troligtvis att kvalitetskrav i dessa former upplevs som lätta att mäta och jämföra t. ex. mellan olika kommuner och mellan olika daghem och fritidshem." Skall man förstå denna formulering som att frågorna om gruppstorlek, personaltäthet och utbildning egentligen är ganska oviktiga? I så fall återstår det för regeringen att tala om vad som faktiskt är viktiga kvalitetsaspekter. Vi tror f. ö. att varken personal, föräldrar eller tillsynsmyndigheten delar regeringens uppfattning. Det finns trots allt erfarenheter som utgör grund för att ställa vissa krav på gruppstorlek, personaltäthet och utbildning. Dessa krav är i dag långt ifrån tillgodosedda, även om skillnaderna är stora mellan olika kommuner. Om kraven tillgodoses innebär det förvisso inte att kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen har fått sin slutliga lösning, men det har skapats en viktig grund för en fortsatt utveckling.

En debatt som tycks ha gått regeringens öron helt förbi är den som under senare tid vuxit fram och som rör frågan om barnomsorgens målinriktning. Den som anses gälla i dag formulerades av barnstugeutredningen och har följande lydelse:

Förskolan bör sträva efter att i samarbete med föräldrarna ge varje barn bästa möjliga betingelser att rikt och mångsidigt utveckla sina känslö- och tankemässiga tillgångar. Förskolan kan därigenom lägga grunden till att barnet utvecklas till en öppen och hänsynsfull människa med förmåga till

inlevelse och tillsamverkan med andra, i stånd att komma fram till egna omdömen och problemlösningar.

Förskolan bör hos barnet lägga grunden till en vilja att söka och använda kunskap för förbättra såväl egna som andras levnadsvillkor.

Anledningen till debatten är den alltmer utbredda uppfattningen att målformuleringarna är alltför allmänna och inte ger någon egentlig vägledning i arbetet. Det gör inte heller den obestämda och något märkliga konstruktion som kallas för dialogpedagogik och som skall prägla arbetssättet i barnomsorgen. Det har naturligtvis inte blivit klarare av att man i officiella sammanhang förklarat att dialogpedagogik inte bara skall ses som en pedagogisk metod utan också som ett sätt att vara och förhålla sig till sin omvärld. Större än så kan förvirringen knappast bli. Det åskådliggörs också av att olika pedagogiska moderiktningar har en tendens att sprida sig inom barnomsorgen utan att man dock kommer särskilt mycket närmare lösningar på de problem man anser sig ha.

Vpk delar uppfattningen att det är nödvändigt att utforma avsevärt fastare målsättningar för olika åldersgrupper inom barnomsorgen. Barnens olika utvecklingsstadier, skilda sociala villkor och erfarenheter och skilda villkor inför framtiden gör att man inte kan tala om "barn" i allmänhet när man beskriver deras behov. Man måste också göra de åldersmässiga och sociala bestämningarna. Även om det naturligtvis måste finnas en stor frihet när det gäller att utforma det dagliga arbetet i barnomsorgens institutioner, fordras det också klara angivelser om vart detta arbete skall leda och vilka medel som bör ställas till förfogande för att man skall nå dit. Det handlar inte här om läroplaner i grundskolans mening, snarare om byggstenar som verksamheten kan byggas upp av och struktureras kring och en målinriktning som skall vara styrande för arbetet. Riksdagen bör hemställa hos regeringen om att en parlamentarisk kommitté tillsätts med uppdrag att utarbeta en läroplan för barnomsorgen.

Familjedaghem, öppna förskolor och deltidsförskolor

Under senare år har antalet familjedaghem vuxit mycket kraftigt. Det förhållandet att det fattas hundratusentals platser i både daghem och fritidshem gör det naturligtvis nödvändigt att inrätta ett stort antal platser i familjedaghem, eftersom det går snabbare än att bygga nya institutioner. Man kan således vara tvungen att acceptera familjedaghemmen i avvaktan på att daghem och fritidshem byggs ut. Däremot kan man inte acceptera att kommunerna satsar på familjedaghem, som drar lägre kostnader, i stället för daghem och fritidshem. Det har skett, och regeringen sanktionerar den utvecklingen genom att tala om att kommunerna kompenserat bristerna i institutionsplatser genom flera familjedaghem. I propositionen behandlas också familjedaghemmen som en tillsynsform som är likvärdig med daghem och fritidshem.

Nackdelarna med familjedaghemmen är emellertid flera, även om man på sina håll gör insatser för att motverka dem. Det går inte att ställa samma kvalitativa krav på familjedaghem som på daghem och fritidshem. Det förutsätts att en ensam vuxen skall ta hand om barnen under hela vistelsetiden. Även om en viss kursverksamhet bedrivs, kan inte familjedaghemmen förväntas ge någon pedagogisk ledning. Dagmammorna befästs dessutom i sin ställning på en utpräglad kvinnoarbetsmarknad. Riksdagen bör enligt vpk:s uppfattning klart ge uttryck för att familjedaghemmen på sikt bör avvecklas och ersättas med daghem och fritidshem. De bör därefter finnas kvar för speciella uppgifter inom barnomsorgen.

I propositionen framhålls att familjedaghem är en lämpligare lösning än daghem och fritidshem i glesbygdsområdena. Till detta måste man ställa sig mycket tveksam. I sådana områden bör man enligt vår uppfattning i första hand gå in för åldersintegrerade barnomsorgsinstitutioner.

Den öppna förskolan har en funktion att fylla för familjedaghemmen. Den kan därför betraktas som en del av barnomsorgen. Så länge det finns ett stort antal familjedaghem bör den öppna förskoleverksamheten bedrivas och då framför allt ges en stark anknytning till familjedaghemsverksamheten. Detta motiverar också att de öppna förskolorna inordnas i statsbidragssystemet.

Regeringen framhåller att det är svårt att dra en gräns mellan deltidsförskolan och övrig barnomsorg och vill för den skull inordna deltidsförskolan i statsbidragssystemet. Det finns emellertid en klar skillnad mellan deltidsförskolan och andra former, eftersom den förra inte utgör någon tillsynsform. Den är en renodlad förberedelse för grundskolan. Deltidsförskolan bör successivt avvecklas och dess uppgifter övertas av daghemmen. De resurser som f. n. läggs ned på deltidsförskolan bör överföras till heltidsförskolan, och något särskilt statsbidrag till deltidsförskolan bör ej utgå.

Utrymmesstandard i daghem och fritidshem

F. n. fastställs antalet platser i dag- och fritidshem på grundval av lokalutrymmena. Därmed blir yttorleken avgörande för statsbidragets storlek. Utrymmeskravet har efter hand sänkts från 9,0–9,5 m² till 7,0–7,5 m². I propositionen föreslår nu regeringen att ytnormen helt skall slopas. Motivet är att kommunerna därigenom skall få friare händer att lösa problemen med utbyggnaden. Vad man framför allt vill uppnå är att underlätta för kommunerna att inrätta dag- och fritidshem i lägenheter och villor och slippa de större ekonomiska åtaganden som det innebär att bygga speciella institutioner.

Vpk anser att utrymmesstandarden är en viktig kvalitetsfråga inom barnomsorgen. Det finns en uppenbar risk för att, om utrymmeskravet slopas, vi får en utveckling mot allt mindre utrymmen på barnomsorgsinstitutionerna. Speciellt i ett ansträngt ekonomiskt läge där kommunerna eftersträvar billiga lösningar blir en sådan risk påtaglig. Vpk anser att

ytkravet bör finnas kvar och att det bör fastställas till 9,0–9,5 m² per plats. Det bör emellertid finnas en dispensmöjlighet, som innebär att kravet kan sänkas till 7,0–7,5 m² under förutsättning av särskilt goda planlösningar, som kompenserar den mindre ytan.

I propositionen framhävs värdet av små daghem placerade ute i bostadsområdena, och man avser då främst lägenhetsdaghem. Avsaknaden av långsiktig planering för barnomsorgens behov och det ekonomiska läge som många kommuner befinner sig i framtvingar i dag provisoriska lösningar när det gäller dag- och fritidshem. Man måste emellertid konstatera att barnstugor byggda för sitt ändamål i alla avseenden är överlägsna dessa provisorier.

Det måste också framhållas att dag- och fritidshem i lägenheter och villor inte är någon oproblematisk lösning. Kraven om sänkt utrymmesstandard är ett exempel på detta. Det är också så att institutionerna inte kan göras hur små som helst utan att det uppstår oacceptabla följder. Den ideala storleken på en institution är 3–4 avdelningar, gärna med fritidshem i anslutning till daghem. Då blir personalstyrkan tillräckligt stor för att befrämja ett utvecklande samarbete. Under inga förhållanden bör dag- eller fritidshem med en enda avdelning godkännas. Sådana institutioner innebär nämligen att personal kommer att arbeta ensamma i barngruppen under stora delar av dagen. Man måste alltid räkna med att det kan inträffa olyckor och att någon anställd måste följa med ett barn exempelvis för att uppsöka läkare. I sådana lägen kan inte barngruppen lämnas helt utan tillsyn.

Ett annat problem med små daghem, som sammanhänger med de åldersintegrerade daghemsgrupperna, är att det inte blir möjligt att dela upp barnen efter ålder för att genomföra olika aktiviteter. På de små daghemmen finns det således risk för att verksamheten reduceras till ren tillsynsverksamhet, och man förlorar de pedagogiska momenten. På institutioner som omfattar 3–4 avdelningar kan man samtidigt utnyttja de fördelar som åldersintegreringen ger och anpassa olika moment av verksamheten till barnens olika utvecklingsstadier.

Gruppstorlek och personaltäthet

Centerpartiet, folkpartiet och vpk avlämnade gemensam reservation till socialutskottets betänkande 1975/76:28. I denna reservation står bl. a. att läsa:

Utskottet vidhåller sin uppfattning att det i och för sig är riktigt att kommunerna har stor frihet att i olika avseenden utforma förskoleverksamheten. Samma frihet bör i princip gälla beträffande fritidshemsverksamheten, som utskottet kommer att närmare behandla i ett följande avsnitt. Det sagda innebär emellertid inte att riksdagen då det gäller väsentliga kvalitetsfrågor bör avstå från att fastställa normer som blir bindande för kommunerna. Det är enligt utskottets mening särskilt viktigt att normer

fastställs beträffande gruppstorlekarna i förskolan och beträffande personaltäteten. Detta har framhållits i motioner som väckts av företrädare för centerpartiet, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Då det gäller gruppstorleken anser utskottet att normen ska vara högst 10 barn i småbarnsgrupp och högst 15 barn i syskongrupp. Normen bör kunna uppnås stegvis.

Beträffande personaltäteten måste framhållas att frågan därom har starkt samband med såväl gruppstorleken som flera andra faktorer. Detta hindrar dock inte att miniminormer bör fastställas, som bygger på barnstugeutredningens förslag.

Regeringen bör utarbeta erforderliga författningsbestämmelser för förskolans kvalitetsfrågor.

Detta var således uppfattningen i mars 1976. I oktober samma år avgav den första Fälldinregeringen en regeringsförklaring, där det sades att "normer fastställs för personaltätet och gruppstorlek inom förskolan."

I den nu aktuella propositionen förklarar center-folkpartiregeringen att man inte vill införa några normer för vare sig gruppstorlek eller personaltätet. Man står inte för sina åsikter från 1976 utan lämnar avgörandet helt åt kommunerna. Sett i samband med att man föreslår en försämring av statsbidragen försätter man därmed kommunerna i en svår situation, och man kan ha skäl att förvänta sig att man i åtskilliga kommuner kommer att överväga både öknings av barngrupperna och försämrings av personaltäteten i förhållande till de rekommendationer som gäller i dag.

I propositionen konstaterar regeringen att det mesta talar för att barngrupperna i barnomsorgen inte bör överstiga 15 barn och rekommenderar kommunerna att iaktta återhållsamhet, när det gäller att skriva in fler barn i grupperna. Samtidigt för man emellertid ett resonemang om frånvaron inom barnomsorgen på grund av sjukdom eller andra skäl. Man säger att stor hänsyn bör tas till barnens faktiska närvaro. Detta kan tolkas som att man anser att det är rimligt med en viss överinskrivning för att hålla en konstant hög beläggning. Just detta resonemang har både personal och föräldragrupper skarpt vänt sig emot. Om fler barn än 15 är inskrivna, måste man räkna med att periodvis fler än 15 barn också är närvarande samtidigt. På personalhåll menar man att fler än 15 barn i gruppen gör att den fungerar dåligt och att perioder med ett lägre antal barn behövs för att planera och förbereda verksamheten. Detta är enligt vår uppfattning en väsentlig synpunkt. Till detta kommer ett annat viktigt förhållande. Sjukfrånvaron beror i stor utsträckning på infektionssjukdomar av olika slag. Det innebär bl. a. att sjukfrånvaro bland barnen ofta sammanfaller med att personalen blir sjuk och får arbeta med vikarier. Det är aldrig oproblematiskt att komma in och arbeta i en barngrupp och kanske i ett nytt arbetskollektiv. Då kan det vara en förutsättning för att arbetet skall fungera att antalet barn är något lägre än normalt.

Vpk anser alltjämt att bindande normer för gruppstorlekarna inom barnomsorgen bör fastställas. För åldersgrupperna 3–7 år i förskolan och för

fritidshemmen bör grupperna inte vara större än 15 barn. För åldersgruppen upp till tre år bör antalet inte överstiga 10. Under senare år har på olika håll i landet bedrivits försöksverksamhet med vad man kallar utvidgad syskongrupp, vilket innebär att barn från 0,5–10 à 12 år finns i samma grupp. Många betraktar dessa försök som mycket positiva. Det bör emellertid framhållas att denna verksamhetsform inte är helt oproblematiske. En följd är att den kan medföra svårigheter att bedriva verksamheter som är anpassade till de skilda åldersgrupperna. En förutsättning för att det skall kunna ske är att verksamheten med de utvidgade syskongrupperna bedrivs på daghem med 3–4 avdelningar så att man kan samarbeta mellan avdelningarna. Det finns emellertid anledning att noga se över de fördelar och nackdelar som följer av de utvidgade syskongrupperna och då framför allt beakta de pedagogiska aspekterna.

När det gäller de utvidgade syskongrupperna är det svårt att fastställa en lämplig gruppstorlek. Är det exempelvis många små barn i gruppen, finns det skäl för en mindre gruppstorlek. Samtidigt får inte antalet barn bli så litet att det försvårar indelning i mindre åldersgrupper under dagen. Enligt vpk:s mening bör antalet barn i de utvidgade syskongrupperna fastställas till mellan 12 och 15 barn beroende på fördelningen mellan små barn och skolbarn i gruppen.

I propositionen drar regeringen den felaktiga slutsatsen att det framför allt är viktigt att beakta de yngsta barnens behov i de utvidgade eller åldersblandade grupperna. Erfarenheterna från barnomsorgsverksamheten visar emellertid snarare att det är de äldre barnens behov som särskilt måste beaktas. På dem kan man ställa större krav att de skall klara sig själva i olika situationer, medan ansvaret för och tillsynen av de mindre barnen är betydligt mera påtagliga. Vid stor arbetsbelastning ökar därför risken för att de äldre barnens behov sätts åt sidan. Inte heller när det gäller personaltätheten är man i propositionen beredd att fastställa några bindande normer. I dag är skillnaderna mycket stora mellan olika kommuner. Medan man på vissa håll har en personaltäthet som i stort sett ansluter till socialstyrelsens rekommendationer, finns på andra håll en betydande eftersläpning.

Vi har redan sagt att vpk anser att personalfrågan är en viktig kvalitetsfråga. Det är också ett avgörande skäl till att vi, som vi kommer att ta upp längre fram, vill anknyta statsbidragen till personalkostnaderna. Vpk anser att de rekommendationer om personaltäthet som har utfärdats av socialstyrelsen är väl avvägda och därför bör fastställas som för kommunerna bindande normer. De innebär en personaltäthet av 0,40 per barn i åldern 0,5–3 år, 0,20 i åldern 3–7 år och 0,17 i åldern 7–12 år.

Frågan om vikarier inom barnomsorgen har alltid vållat stora problem. Det är fortfarande mycket vanligt att det över huvud taget inte går att skaffa korttidsvikarier för den ordinarie personalen. De flesta kommuner har system med löst anknutna vikarier, vanligtvis timanställda. Sådana otrygga anställningsförhållanden är inte acceptabla från personalsynpunkt, och de leder också till att det periodvis under året inte alls går att få vikarier. Sådana

system är också klart olämpliga om man skall upprätthålla kontinuitet i verksamheten. Det kan också vålla stora problem för barnen att ständigt konfronteras med nya ansikten.

Vpk anser att man bör eftersträva ett system med fasta vikarier, som då inräknas i den fasta personalstyrkan men som tillkommer utöver den normerade personaltätheten. I vikarie per 5 anställda är ett lämpligt antal.

Vissa barn inom barnomsorgen måste få tillgång till särskilt stöd. Den ekonomiska situationen i dag ute i kommunerna gör att många barn som skulle behöva sådant stöd inte får det. Det kan gälla barn med fysiska, psykiska eller sociala handikapp. Det är djupt otillfredsställande att dessa barns behov kommer i kläm genom lokala sparplaner. Även om det skulle vara önskvärt, är det knappast möjligt att utfärda normer för när barn har rätt till särskilt stöd. Skalan av olika problem och behov är alltför omfattande. Därför bör ett generöst statsbidrag utgå i särskild ordning för denna stödpersonal och utbetalas i efterhand, sedan kommunen redovisat sina faktiska kostnader.

Personalens utbildning

Vpk har länge krävt en enhetlig utbildning för personalen inom barnomsorgen. Vi anser att en sådan utbildning bör göras fyraårig med ett praktikår inlagt i studietiden. Denna utbildning bör kallas förskolläraryt- bildning och ge behörighet till arbete inom barnomsorgen. En fyraårig utbildning kan antingen göras så bred till sin karaktär att även fritidspedagogutbildningen kan inordnas i den. Alternativt kan viss specialisering ske under det sista studieåret.

Det finns inom förskolan i dag minst två personalkategorier: barnskötare och förskollärare. Man kan möjligen tala om ytterligare en kategori i utbildningshänseende, nämligen de som helt saknar utbildning för yrket. I förskolans arbetssätt finns emellertid inte fog för att ha mer än en personalgrupp. Själva tillsynen och den pedagogiska ledningen av barnverksamheten är nämligen integrerade, och barnskötare och förskollärare har i praktiken samma arbetsuppgifter. Ändå talar man nu i propositionen om att man bör åstadkomma en jämnare fördelning mellan barnskötar- och förskollärartjänster. Detta är ingenting annat än ett uttryck för att man vill slippa undan att till en del av de anställda betala ut den något högre lön som förskollärarna har. I det här fallet vill man således fortsätta att betala ut lön efter utbildningsnivå och inte efter arbetsinsats.

I propositionen säger sig regeringen inte vara beredd att förorda att man fastställer behörighetskrav när det gäller utbildningsnivån för barnomsorgs- personalen. Man sveper undan frågan genom att säga att man inte hyser några farhågor för att kommunerna inte skall anställa tillräckligt med utbildad personal. Man har inte velat förstå att det inte är bara det frågan gäller. Det gäller att få fram en bättre utbildning, och det gäller att avskaffa

tudelningen av personalen i kvalifikations- och lönehänseende.

Regeringen sträcker emellertid ut en hand och säger att man på sikt bör överväga en mer enhetlig utbildning av personal inom barnomsorgen. Vi förmodar att de två därpå följande meningarna på s. 28 i propositionen enligt regeringens uppfattning skall utgöra motiv för denna mer enhetliga utbildning. Där står: "Utbildningen bör bidra till en ökad medvetenhet om barnens behov av kontinuerliga kontakter med vuxna. Utbildningen bör enligt min mening i ökad grad sikta till att ge personalen kunskaper om uteverksamhetens betydelse för barnen." Är inte detta litet magert mot bakgrund av vilka utbildningsbehov som faktiskt finns på barnomsorgens område? Enligt vpk:s uppfattning bör inte utbildningen förbättras enbart för att tala om för den blivande personalen att man bör ta med barnen och gå ut lite oftare; vi anser att det gäller att allmänt höja kvaliteten på barnomsorgen och avskaffa orättvisor mellan personalgrupper som gör samma jobb. Redan anställd personal som saknar förskollärarytbildning bör beredas möjlighet att skaffa sig den formella kompetensen med full lön under utbildningstiden. Riksdagen bör enligt vår uppfattning hemställa hos regeringen om förslag till enhetlig utbildning för personal inom barnomsorgen i enlighet med vad som anförs i motionen.

Statsbidrag

Statsbidragen till barnomsorgen måste vara utformade så att de tillgodoser två avgörande krav. För det första skall de stimulera till en kraftig utbyggnad av barnomsorgen med koncentration på daghem och fritidshem. För det andra skall de garantera en hög och jämn kvalitet inom barnomsorgen i landets samtliga kommuner. Inget av dessa krav uppfylls av det förslag till nya statsbidragsregler som läggs fram i propositionen, tvärtom. Om förslaget antas av riksdagen kommer det i stort sett att innebära ett stopp för utbyggnaden av daghem och fritidshem, medan man kan vänta sig en viss ökning av familjedaghemmen. Regeringens vägran att till statsbidragen knyta för kommunerna bindande kvalitetsnormer kommer liksom statsbidragens konstruktion att leda till att man i kommunerna kan tjäna på att eftersätta kvaliteten. Redan nu är det så att kvalitetsfrågorna i alltför stor utsträckning har blivit fackliga frågor. De fackliga organisationerna tvingas driva olika krav för att förbättra barnomsorgen i motsättning till stat och kommun, som har det faktiska ansvaret för verksamheten. Detta är ett orimligt förhållande. Det sammanhänger emellertid med att de politiska partierna, med undantag av vpk och delar av socialdemokratin, aldrig förmått att formulera några klara mål för barnomsorgen, mål som kan vara vägledande för utbyggnadstakt och lösning av kvalitetsfrågorna.

Om förslaget till nytt statsbidragssystem heter det i propositionen att det i sig inte får leda till ökade kostnader för stat och kommun utan i stället bör ges en kostnadsdämpande utformning. Det står emellertid redan helt klart att

kommunerna förlorar 200–300 milj. kr. om det nya systemet genomförs. De kommuner som skulle förlora mest är de som har satsat mest på att inrätta daghem och fritidshem, medan de kommuner som satsat på familjedaghem till och med kan tjäna något genom att man föreslår att statsbidrag skall utgå till deltidsförskolan. Detta kan endast tolkas som att folkpartiet och centern beslutat sig för att fullfölja moderaternas politik på området och stoppa utbyggnaden av barnomsorgens institutioner.

Regeringspolitiken uttrycks konkret i årets kompletteringsproposition. Efter att ha konstaterat att kommunerna inte kommer att fullfölja sina utbyggnadsplaner säger man att nya platser inom barnomsorgen måste skapas genom effektivare utnyttjande av befintliga resurser. Omprioriterings- och rationaliseringsåtgärder skall utnyttjas i en helt annan utsträckning än tidigare. Denna utveckling skall underlättas av att den statliga detaljregleringen av barnomsorgen slopas. Innebörden av det här är ett klart besked till kommunerna från regeringen:

– Vill ni ha in fler ungar i barnomsorgen, så kläm in dem. Men det skall ske på de institutioner som redan finns och utan några personalökningar. Vi vänder ryggen till!

Så förhåller sig regeringen till en av vår tids mest brännande sociala frågor. Gång på gång upprepar man att man vill minska den statliga detaljregleringen. Man försöker få detta att låta som något positivt i decentraliseringen och den kommunala självbestämmanderättens namn. Kommunerna skall lämnas "stor frihet" och man vill bidra till "flexibilitet" i utbyggnaden av barnomsorgen. Vad som i själva verket håller på att hända är att regeringen försöker koppla ett strypgrepp på barnomsorgsutbyggnaden.

Regeringen uttrycker inte heller att utbyggnad och höjd kvalitet skulle vara några mål för det nya statsbidragssystemet. Man nöjer sig med att ställa kraven att det skall vara enkelt, överskådligt och lättadministrerat.

För att inte någon kommun skall slinka ur greppet och börja förbättra standarden på sina barnomsorgsinstitutioner, trots de knappa statsbidragen, vill regeringen införa en alldeles speciell spärregel. Denna regel innebär att statsbidraget för befintlig barnomsorgsverksamhet i daghem och fritidshem i en viss kommun inte får öka mer i förhållande till föregående år än vad som motsvaras av den genomsnittliga årliga löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst. En kommun som vill öka personaltätheten på sina institutioner får således inget statsbidrag för detta utan får bära hela den tillkommande kostnaden själv.

Vpk anser inte att regeringens förslag till nytt statsbidragssystem för barnomsorgen kan godtas. I stället måste statsbidragen utformas på ett sådant sätt att de främjar en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen med målsättningen att varje barn skall ges rätt till en plats i samhällets barnomsorg.

Familjedaghemmens nuvarande roll bör på sikt kraftigt minskas och deltidsförskolan avvecklas. Ett nytt statsbidragssystem bör också främja en

kvalitativ förbättring av barnomsorgen. Vpk anser att statsbidraget bör knytas till personalkostnaderna för barnomsorgen och att staten bör ta på sig ansvaret för samtliga personalkostnader. Det innebär i dagsläget att staten skulle svara för ca 75 % av kommunernas kostnader för barnomsorgen. Det skulle lämna ett avsevärt utrymme för kommunerna att höja kvaliteten i barnomsorgen, utöver de miniminormer som vpk anser böra gälla för ytomfång, gruppstorlek och personaltäthet.

Vidare bör riksdagen hemställa hos regeringen om att förhandlingar omedelbart bör tas upp med kommunerna om fortsatt utbyggnad av barnomsorgen. Ett första etappmål bör vara att minst 50 000 platser i daghem och fritidshem är byggda eller påbörjade senast hösten 1982. Vid förhandlingarna med kommunerna bör de ekonomiska förutsättningarna för en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen klarläggas och staten ta på sig en skälig andel av investeringskostnaderna.

Även frågan om föräldraavgifterna bör göras till föremål för överläggningar mellan staten och kommunerna. Regeringens sparplaner, de redan inträffade reallönesänkningarna och de kommande mycket kraftiga matprisstegringarna har drabbat och kommer än mer att drabba barnfamiljernas ekonomi. Samtidigt har i många kommuner genomförts betydande höjningar av barnomsorgstaxorna. Barnens behov av en god tillsyn kommer i kläm mellan ökade kostnader och familjernas sviktande ekonomi. Det är en del av samhällets ansvar för barnen att se till att så inte sker. Därför bör målsättningen för överläggningarna om barnomsorgstaxorna vara att åstadkomma en successiv nedtrappning.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda föreslås

1. att riksdagen beslutar avslå proposition 1980/81:205.
2. att riksdagen uttalar att målsättningen bör vara att alla barn i åldern 0,5 till 12 år på sikt skall kunna beredas plats i samhällets barnomsorg.
3. att riksdagen hos regeringen hemställer om tillsättande av en kommitté med representanter från samtliga riksdagspartier med uppdrag att utarbeta en läroplan för samhällets barnomsorg i enlighet med vad som anförts i motionen.
4. att riksdagen uttalar
 - a) att utbyggnaden av samhällets barnomsorg bör ske i form av daghem och fritidshem och att familjedaghemmen därvid på sikt endast bör utgöra ett komplement för barn i speciella situationer,
 - b) att de öppna förskolorna bör ses som ett nödvändigt komplement till familjedaghemmen.

- c) att deltidsförskolan successivt bör avvecklas och dess resurser överförs till heltidsförskolan.
- 5. att riksdagen uttalar att för kommunerna bindande kvalitetsnormer för samhällets barnomsorg bör utarbetas och fastställas innebärande
 - a) att ykravet fastställs till 9–9,5 m² per plats men att dispens skall kunna ges ner till 7–7,5 m² per plats vid särskilt goda planlösningar,
 - b) att gruppstorleken fastställs till högst 10 barn i åldern 0,5–3 år, till 15 barn i åldrarna 3–7 och 7–12 år samt till 12–15 barn i s. k. utvidgad syskongrupp,
 - c) att personaltätheten fastställs till 0,40 i åldersgruppen 0,5–3 år, 0,20 i åldersgruppen 3–7 år och 0,17 i åldersgruppen 7 år och däröver,
- 6. att riksdagen uttalar att institutioner inom barnomsorgen bör innehålla minst två avdelningar och att arbetet bör organiseras så att ensamarbete undviks.
- 7. att riksdagen uttalar att vid inrättande av åldersintegrerade avdelningar inom barnomsorgen behovet av att bedriva åldersanpassade verksamheter beaktas.
- 8. att riksdagen uttalar att fasta vikarier bör anställas inom barnomsorgen, motsvarande 1 vikarie per 5 anställda.
- 9. att riksdagen uttalar att kommunen bör ges rätt att anlita den stödpersonal för barn med särskilda behov som finns erforderlig och att i efterhand, sedan särskild redovisning skett, erhålla full kostnadstäckning från staten för denna stödpersonal.
- 10. att riksdagen uttalar sig för och hos regeringen hemställer om förslag innebärande
 - a) att utbildningen för förskollärare och fritidspedagoger samordnas, varvid utbildningstiden förlängs till 4 år med varvad teori och praktik i enlighet med vad som anförs i motionen.
 - b) att de som har anställning inom utbildningsyrkena men saknar formell kompetens bör ges möjlighet att genomgå utbildningen och att för denna kategori i ersättning skall utgå under utbildningstiden motsvarande full lön,
 - c) att på grundval av under 10 a) föreslagen utbildning behörighetskrav för arbetet inom barnomsorgen fastställs.
- 11. att riksdagen uttalar att uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster på sikt bör avskaffas och ersättas av en tjänsteform benämnd förskollärare.
- 12. att riksdagen uttalar att ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen bör vara utformat för att stimulera till en kraftig utbyggnad av barnomsorgen och dessutom garantera en hög och jämn kvalitet i landets samtliga kommuner.

13. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till statsbidrag för barnomsorgen innebärande att staten tar på sig samtliga personalkostnader.
14. att riksdagen hemställer hos regeringen om att förhandlingar omedelbart bör upptas med kommunerna om den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen, varvid
 - a) ett första etappmål bör vara att minst 50 000 platser i daghem och fritidshem skall ha påbörjats senast hösten 1982,
 - b) de ekonomiska förutsättningarna för fortsatt utbyggnad bör klarläggas och staten bör ta på sig en skälig andel av investeringskostnaderna,
 - c) ansträngningar bör göras att åstadkomma en sänkning av föräldraavgifterna inom barnomsorgen i syfte att minska det hårda ekonomiska trycket på barnfamiljerna.

Stockholm den 9 juni 1981

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk)

C.-H. HERMANSSON (vpk)

BERTIL MÅBRINK (vpk)

INGA LANTZ (vpk)

